

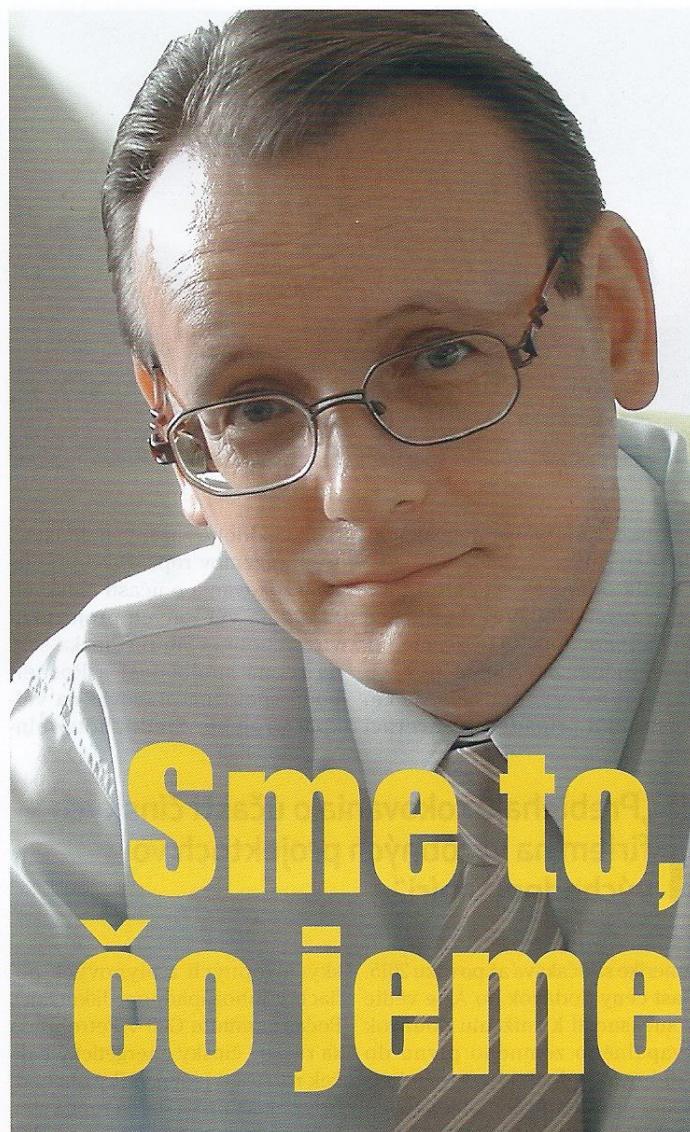

„KULTÚRA KOHOKOĽVEK A ČOHOKOĽVEK NIE JE SAMOZREJMOSŤ, VZNIKÁ A UDRŽUJE SA DLHO A ŤAŽKO, ZNIČIŤ JU MOŽNO VEĽMI RÝCHLO A ĽAHKO VYTGORIŤ A UDRŽIAVAŤ PROTIVÁHU PREVAŽUJÚCEJ ZÁĽAHE BANALÍT A NEVKUSU NEBOLO, NIE JE A NEBUDE ĽAHKÉ, KONŠTATUJE SPISOVATEĽ A BÁSNIK PAVOL JANÍK.“

Autor: Luboš Jurík

Foto: archív

Mgr. art. Pavol Janík, PhD. (1956), básnik, dramatik, autor literatúry faktu, prekladateľ, publicista a reklamný tvorca, člen redakčnej rady časopisu pre literatúru a kultúru Obrys - Kmen a nositeľ viaceročných prestížnych literárnych ocenení vrátane Ceny Únie českých spisovateľov. V roku 1981 absolvoval filmovú a televíznu dramaturgiu a scenáristiku na Divadelnej fakulte Vysokej školy múzických umení (VŠMU).

Sme to, čo jeme

■ Už popri štúdiu si dva roky pracoval ako rozhlasový režisér a neskôr si bol dramaturgom Slovenského filmu. Môžeš priblížiť svoje skúsenosti a poznatky z uvedeného obdobia, ich vplyv na twoju literárnu tvorbu?

Podľa autorov populárnych kuchárskych kníh a moderátorov ešte populárnejších televíznych relácií o vaření sme to, čo jeme. Podľa zvyškov zdravého rozumu však v skutočnosti sme to, čo vieme. Vnímať zdanivo nepatrné, ale v podstate priepestné rozdiely ma naučilo detstvo, z ktorého básnici vlastne nikdy celkom nevyrastú. Súčasťou mladosti, a dnes si už uvedomujeme, že celého života, je

nepretržité vzdelávanie, teda správne po slovensky sústavné obrábanie samého seba, opracovávanie svojho ducha - jednoducho ustavičná práca na sebe. Táto ma naštartovali rodičia, učitelia i kolegovia už v úvodnej etape môjho osobného a profesionálneho vývoja. Napriek neuveriteľne rýchlo sa rozmnožujúcim rokom, som sa nijako badateľne nevzdialil od obdobia mojich ľudských a literárnych začiatkov. Akoby odvtedy uplynulo iba niekoľko dní. Špecifické umelecké vzdelanie a pestrú tvorivú prax už v ranom štádiu predznamenali moje doterajšie sústredené krúženie okolo najväčšieho tajomstva, ktorým je človek - pred-

všetkým každý človek sám pre seba. Pribúdajúce poznanie pred nami iba zväčšuje oceán nepoznaného.

■ Pôsobil si vo viacerých funkciách - ako špecialista Ministerstva kultúry SR na úseku riadenia kinematografie, tajomník Zväzu slovenských dramatických umelcov. Zaujímal by ma tvoj pohľad na úlohu kultúry v spoločnosti, najmä v porovnaní so súčasným stavom...

Kultúra kohokoľvek a čohokoľvek nie je samozrejnosť, vzniká a udržuje sa dlho a fažko, zničiť ju možno veľmi rýchlo a ľahko - aj ľahostajnosťou. Svedectvo o tom vydali viacerí műdri a skúsení ľudia, vrátane Arnošta Lustiga, ktorý sa nikdy netváril, že spadol priamo z Marsu či z Mesiaca do Washingtonu. Naopak, vždy upozorňoval na nevyhnutné ponaučenie z holokaustu (šoa) a svoje povoju nové prijatie komunistického presvedčenia ako nového náboženstva pokladal za úplne prirodzenú reakciu na všeobecné zlyhanie ľudstva, všetkých dovtedajších ideológií a inštitúcií. Pravdaže, neskôr ho sklamal aj stalinizmus a invázia spojencov do Československa v roku 1968. Niekajší reálny socializmus, ktorý bol azda skôr formou antikapitalizmu,

Pravda pre film a televíziu, vedúci oddelenia kultúry denníka Koridor i šéfredaktor Literárneho týždeníka. Čím mediálne prostredie obohacuje spisovateľa a čím spisovateľ obohacuje mediálne prostredie?

Pre každého literáta je žurnalistika nezameniteľnou a nenahraditeľnou možnosťou priameho kontaktu so žeravou magmou spoločenského diaenia, príležitosťou pre zdokonaľovanie

spisovateľov - niekoľko volebných období ako tajomník a dve ako predseda. Možno porovnať polohu a úlohu spisovateľa kedysi a dnes?

V jednom aforizme z konca roku 1989 som poznamenal, že tretiu svetovú vojnu sme prehrali kontumačne. Zároveň som vyjadril želanie, aby nám táto porážka priniesla viac osahu ako podiel na víťazstve v druhej svetovej vojne. Odvtedy však uplynulo takmer

či vieme?

na jednej strane vytváral materiálne podmienky profesionálnej i záujmovej kultúry, ktorú sa však zároveň usiloval názorovo, postojovo a hodnotovo ovplyvňovať. Dnešná situácia nie je antitézou predchádzajúcej uzavretej vývinovej etapy, pretože sice v podstate rezignuje na porovnatelnú štátu a legislatívnu podporu umelcnej tvorby, ale napriek tomu sa nevzdáva tendencii k politickému, straníckemu i osobnému dirigizmu a k faktickému potláčaniu kritického myslenia. Aby som sa vyjadril v zmysle Haškovej strany mierneho pokroku v medziach zákona.

■ Získal si aj novinárske skúsenosti - ako odborný redaktor denníka

a zrýchľovanie pohotových autorských reflexov a v neposlednom rade šancou na nezvyčajné rozšírenie čitateľskej rezonancie, ktorá niekoľkonásobne presahuje percepčný dosah knižne distribuovanej literatúry. A pre médiá boli a azda by aj mohli byť spisovatelia doslova požehnaním, hoci o aktuálnom stave žurnalistiky svedčí žalostná štatistika, podľa ktorej priemerný novinár je rozvedená štyridsaťročná žena so stredoškolským vzdelaním.

■ November 1989 priniesol zásadné zmeny spoločenského systému. Ako ich vnímaš, čo sa zlepšilo a čo zhoršilo? Od septembra 1998 si bol predstaviteľom Spolku slovenských

štvrť storocia. Nebudem predstierať, že som si nevšimol nijaké spoločenské zmeny, hoci je pravda, že v podstate sa toho až tak veľa nezmenilo, okrem svetových strán našej geopolitickej orientácie a znamienok našich ideologickej hodnotení. Niekajší vzorový východ máme na terajšom vzorovom západe, všetky bývalé spoločenské javy so znamienkom plus sú dnes označené znamienkom mínus a naopak. O minulosť i súčasnosti si nemiem robiť ilúzie, ale ani ich paušálne démonizovať. Ke nezmeneným politickým konštantám patrí skutočnosť, že každý človek v ktorerejkolvek etape vývoja môže slobodne vyjadriť, čo si myslí, ale vždy musí rátať so všetkými negatívnymi dôsledkami.

Nikdy som sa nezaradil medzi múdro mlčiacich ani vehementne si prepisujúcich vlastný životopis podľa aktuálnych smerov vetra.

Ako som už naznačil, kultúra je predovšetkým kontinuita. Počas môjho pôsobenia v riadiacich funkciách Spolku slovenských spisovateľov som sa usiloval, aby bol nositeľom trvalých

duchaplných myšlienok, rozvíjať vzťah medzi literárnym a výtvarným posolstvom a prehľbovať rozhlasovú i audiovizuálnu prax. Po skončení pôsobenia v reklame som knej nadobudol normálne vzťah každého nezainteresovaného človeka - obfážuje ma, nevenujem jej pozornosť a vyhýbam sa jej. Zlatý kliniec za rozhlasový spot v rézii mojej

významovým paradoxom i aforistickému vyjadrovaniu. Ako sa na svoj debut pozeráš s odstupom vyše troch desaťročí a ako ho v čase vzniku prijala čitateľská verejnosc i odborná kritika?

Dodnes mám pocit, akoby môj debut a všetky ostatné knižky vznikli pred niekol'kimi dňami. Veď človek si neuvedomuje či nepripúšťa ani svoj vlastný fyzický vek, preto sú pre mňa všetci päťdesiatníci a šesťdesiatníci nadálej mladí začínajúci autori. Nestarnúce bánske starnúce básnikov nám dávajú nádej, že nás naozaj prežijú, vďaka čomu po nás neostane iba prach, na ktorý sa obrátime. Vojtech Mihálik sa v roku 1969 v istom časopise oprávnenie sťažoval, že kým sa spisovatelia zaoberali veľkou politikou, boli pre spoločnosť veľmi zaujímaví, ale keď začali riešiť svoje existenčné otázky, to už nikoho nezaujímallo. Trpko poznamenal, že pôvodné slovenské knihy vychádzajú v rovnakých nákladoch ako v období Rakúsko - Uhorska. Môj debut vyšiel v roku 1981 v náklade 1200 výtlačkov a vo veľmi krátkom čase sa vyprodal. Pozitívne ho prijalo aj viaceri autorit a jeden dnes už nebohý univerzitný profesor dal za moju prvú knihu ruku do ohňa. Medzičasom ju mal strčenú všelikde, ale o mŕtvych len dobre.

a vrcholných hodnôt slovenskej literatúry. Osobne a osobitne som rád, že som mohol k spomínamej ušlachtilej misii prispievať v úzkej dlhorocnej spolupráci s vynikajúcim prozaikom a skvelým esejistom Jánom Tužinským, ktorého si členovia najstaršieho združenia literárnych tvorcov na Slovensku (na rozdiel od rozličných prechodných krátkodobých predsedov) viačkrát zvolili za svojho najvyššieho reprezentanta. Zmyslom môjho pôsobenia bolo prispieť k presunu kvalitných spisovateľov a ich tvorby z okraja spoločnosti do centra verejnej pozornosti. Iba tak a len tam môžu autori plniť svoju tradičnú úlohu svedomia národa, ktorej ich nik a nič nemôže zbaviť - ani desaťročia cielovedomého spochybňovania. Vytvoriť a udržiavať protiváhu prevažujúcej záľave banalít a nevkusu nebolo, nie je a nebude ľahké.

■ Bol si kreatívnym riaditeľom významných reklamných agentúr. V čom spočíva ľažisko uvedenej profesionálnej činnosti, čo znamená pre umelca, aké špecifické prístupy si od neho vyžaduje?

Pôsobenie v reklamnom priemysle pokladám za dôležitú kapitolu, kde som v spolupráci s takými odborníkmi na marketingové triky, akými sú Slavomír Magál, Kamil Peteraj, Fedor Flašík či Martin Glváč, mal možnosť zbaviť sa zvyškov autorskej naivity. Osvojenie si komunikačných stratégii znamená najmä schopnosť nielen originálne, ale aj presne narábať s intelektuálnym a emocionálnym účinkom výsledného tvaru, aby sa dosiahol stanovený imidžový, produktový alebo hardsellingový cieľ. V reklamnej tvorbe som mohol využiť svoju záľubu v stručných formuláciach

manželky Mgr. art. Olgy Janíkovej AUDI A4 - Váš štvrtý rozmer a ďalšie ocenenia už patria k dejinám slovenskej reklamnej kreativity. Bolo to pekné a bolo toho dosť.

■ Popri literárnej tvorbe sa dlhodobo profiluješ ako autor publicistických statí, štúdií, esejí a recenzí. Svedčí o tom aj kniha venovaná filmovému režisérovi Vladimírovi Bahnovi (1986) či knižný súbor literárno-dramatických reflexií Nad vedou (2003). Svoje dialógy s osobnosťami verejného života si sústredil v knihe Rozhovory o štátnosti (2002). Naopak - výber z rozhovorov, ktoré si poskytol od roku 1982 do roku 2007 médiám v SR i ČR všiel v knižnej publikácii pod názvom Hovorca samého seba (2009). Okrem uvažovania o umeleckých javoch programovo analyzuješ spoločenské dianie. Čo tå najvýraznejšie inšpiruje v tejto oblasti autorského zájmu?

Súčasťou knihy Rozhovory o štátnosti je anketa Štart do budúcnosti, ktorú som realizoval v denníku Koridor a do ktorej si prispel i ty. Jednoducho som si uvedomil, že mám určité povinnosti aj vo vzťahu k nadčasovej publicistike roztrúsnenej v rozličných periodikách. Preto som sa podujal na jej prezentáciu v podobe knižných publikácií, ktoré sprístupňujú čitateľom dokumentáciu kultúrnych a spoločenských udalostí, petrifikujuči neraz pozabudnuté postoje intelektuálnej elity k rozhodujúcim okamihom dejín.

■ Doménou tvojej literárnej tvorby je poézia. Už v debute Nezaručené správy (1981) si prejavil inklináciu k charakteristickým slovným hrám,

Pre twoju poéziu je typická irónia i sebairónia, recesia a svojrázny humor. Akú funkciu majú v tvojej umeleckej tvorbe a ako ich vnímaš v dieľach iných autorov? Si taký istý ako twoja poézia?

Autor knihy o drakoch, princoch, čarodejníkoch, mimozemšľanoch či vrahoch nemusí byť drak, princ, čarodejník, mimozemšľan ani vrah. Napriek tomu, medzi autorom a jeho dielami jestvuje hlboký a podstatný vzťah. Lekár je lekárom, aj keď nie je v službe, podobne policajt, kňaz a spisovateľ v nijakom okamihu života neprestávajú byť sami sebou, aj keby to chceli. Inou otázkou je, že sa autor neraz prekvapí, čo bežný, ale aj odborný vnímateľ objaví v jeho tvorbe. Autor je čosi ako vysielac, ktorému sa podari zo svojej hlavy dačo vložiť do umeleckého diela, ktoré možno pokladáť za nosič kódovaných správ a z tých je čitateľ schopný dešifrovať určité posolstvo na základe vlastnej intelektuálnej kondície a emocionálneho rozpoloženia. Dô-

myselnosť a duchaplnosť obdivujem nielen v literatúre, ale aj v akejkoľvek životnej situácii a medziľudskej komunikácii. A ak ma niečo otravuje či negatívne dráždi, tak je to voľkanie si vo vlastnej dôležitosti a dôstojnosti, ktoré býva navyše spravidla spojené s bezostyšným dobovým konjunktúralizmom. To znamená občas s láskou k Sovietskemu zväzu a zavše s láskou k Washingtonu či k Vatikánu.

■ Dráma predstavuje určitý protiklad vo vzťahu k tvojej poézii. Číta oslovuje či provokuje dramatickú tvorbu, ako si vyberáš témy dramatických diel? V čom spočívajú špecifická, odlišnosti alebo príbuznosť písania poézie a dramatických textov? Cítis sa väčším dramatikom či básnikom?

S drámu ma spája predovšetkým vysokoškolská erudícia a časť profesionálnej praxe. Mimochodom, v minulosti sa dramatikom vravelo dramatickí básnicki a značná časť divadelných textov bola vo veršoch. No dnes sme už predsa len niekde inde a neraz verše chýbajú aj v textoch, ktoré ich autori pokladajú za poéziu. Teraz nemám na myšli otázku ovládania rytmických a rýmových náležitostí viazaného verša, čo je špecifický, hoci tiež nezanedbateľný technický problém súčasnej lyriky. Poézia, dráma i próza sa napriek všetkým odlišnostiam vyjadrujú prostredníctvom metafor. Napokon aj hudba a výtvarné umenie. Teda prienik množín je možný. Témy si vždy vyberajú mňa, čo však neznamená, že ich náklonnosť neopätujem. Ak sa mám jednoznačne rozhodnúť a kategoricky vyjadriť, tak som vždy bol

a zostal predovšetkým básnikom. Hoci dnes už skôr emeritným, čiže lyrikom vo výslužbe. Tým nechcem znižovať váhu ocenení v anonymných súťažach u nás i v zahraničí, ani reprízovanie mojich veselých tragédií v rozhlase (opäť v rézii mojej manželky).

■ Vo vzťahu k tvojej poézii sa ustálil prílastok experimentálna. Stačí uviesť tituly *Do videnia v množnom číslе (1985)*, *Hurá, horí! (1991)*, *Niekto ako boh (1998)*, *Budôvna tvoja (2002)* či *Zašifrovaná jesen (2007)*. Ako hodnotiš význam experimentu vo poézii a aké sú tvoje autorské skúsenosti s poetickým experimentovaním?

Pre môj vzťah k literárnej vede je príznačná vysoká miera nedôvery. Napriek tomu akceptujem v umení pojmom experiment, hoci v exaktných vedách označuje pokus, ktorý sa dá za rovnakých podmienok zopakovať. Napokon mnohí experimentálni i neexperimentálni umelci celý život opakujú ten istý pokus a často sa to pokladá za ich vlastný nezameniteľný štýl. Už som naznačil, že reklamná tvorba ma naučila systematicosť. Niektoré experimenty som preto naozaj dovedol do krajných poloh

je, keď zaujme aj niekoho iného.

■ Aký impulz ťa vedie k skúšaniu, hľadaniu a objavovaniu ustavične nových a odlišných podôb lyrického výrazu?

Spomíнал som, že som už emeritný básnik, teda lyrik vo výslužbe. Nevylučujem, že ešte niekedy v živote napišem báseň, hoci to už privielle nepredpokladám. Určite to súvisí práve s tým, že som už zrejme vyskúšal všetky dostupné i netušené lyrické možnosti slovenského jazyka. A som trocha smutný pri pohľade na to, ako niektorí autori, ktorí by radi aspoň vo vlastných očiach boli básnikmi, vytrvalo a neúnavne píšu svoje nečitateľné texty, v ktorých mechanicky opakujú ľahkopádne nacvičené ďahy, akoby nešikovne krájali cibuľu.

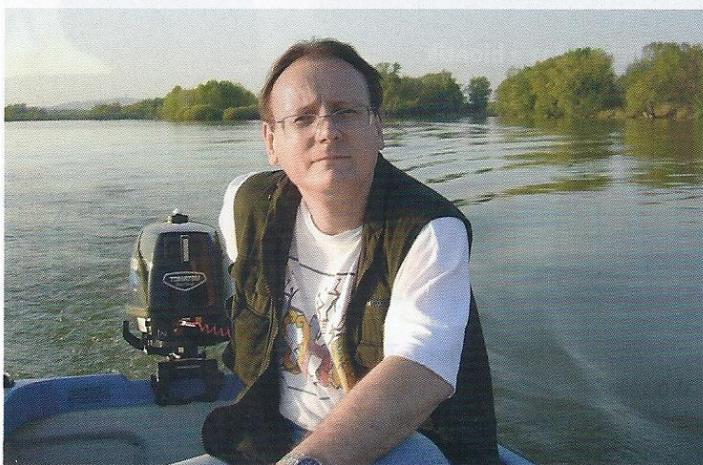
■ Ruku na srdce - aký má zmysel poézia pre čitateľa - pre človeka všeobecne. Aká je podľa teba jej budúcnosť a aký má význam pre teba samého?

To je veľmi presná a osudovo naliehavá otázka. V čase deklarovaného kultúrneho priemyslu by už zrejme mala poézia zaniknúť. Niektorí masochistickí básnici už desaťročia tvrdia, že poéziu

■ „Pre médiá boli a azda by aj mohli byť spisovatelia požehnaním.“

a podob. Aj tak ma však väčšmi poteší náhodný a neplánovaný literárny objav či vynález, ktorým prekvapim aj sám seba. A veľkým zadoslužením pre mňa

nikdy na Slovensku nečítalo viac ako desať ľudí (zrejme ich vlastnú tvorbu, čo je naozaj dôvod na zamyslenie i na nenávist k poézii, ktorú napriek tomu ďalej tvoria - najmä pomocou rozličných barličiek za hranicou slovenského jazyka - prostredníctvom fragmentov chemických vzorcov, notových záznamov, grafických schém a podobne). Podľa svedectva významného pražského kolegu v českom časopise Vlasta boli dve najpopulárnejšie rubriky - S Vlastou po vlasti (reportáže z historických miest, hradov a zámkov) a Básen pro tebe. Keď periodikum kúpili zahraniční majitelia, obe rubriky okamžite zrušili. No, ale aby sme skončili optimisticky. Už dávnejšie som konštatoval, že bez poézie sa dá žiť, ale s nou sme dozaista duchovne bohatší (žiaľ, mieru bohatstva v tomto prípade neviem vyjadriť v eurách ani v inej uznávanej mene). D

Interview

48 Are we what we eat or what we know?

"Culture of whoever and whatever is not obvious, it is formed and it is difficult to maintain it, however, it is much easier and faster to ruin it," says Pavol Janík, a writer.

Interview

48 Sind wir das, was wir essen oder wissen?

„Die Kultur von Irgendwem und Irgendwas ist keine Selbstverständlichkeit,“ legt der Schriftsteller Pavol Janík fest.